
Θέμα : Ο ρόλος του μηχανικού στην περιφερειακή ανάπτυξη και το μέ- χρι σήμερα έργο των Ο.Τ.Α.

Εισηγήτρια : **Ν. Πασχάλη**, ΠΜ.

Αγαπητοί συνάδελφοι, κυρίες και κύριοι,

Η παρουσίαση από τη θέση αυτή του ρόλου του μηχανικού στην ανάπτυξη της χώρας είναι έργο που παρουσιάζει κάποιες ιδιαιτερότητες. Και αυτό γιατί απευθύνομαι σε ακροατήριο που, κατά το μάλλον ή ήττον, κατέχει το ζήτημα είτε λόγω επαγγελματικής απασχόλησης, είτε μέσω επιστημονικής έρευνας. Και θα ήταν, εκ πρώτης όψεως, άσκοπη μια προσπάθεια να πεισθεί ένα τέτοιο ακροατήριο για τη σπουδαιότητα του ρόλου του μηχανικού, ενός ρόλου που οι παρόντες, εξ αντικειμένου, έχουν μελετήσει και εκτιμήσει.

Δι' υμών, όμως, απευθύνομαι στους καταρτιζόντες τα εκάστοτε αναπτυξιακά προγράμματα της χώρας, στα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας που είναι αρμόδια για τη χάραξη των μακροπρόθεσμων επιδιώξεων στον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα και που είναι σκόπιμο να πεισθούν για την αναγκαιότητα της ενεργούς παρουσίας των μηχανικών σε κάθε στάδιο ενός αναπτυξιακού προγράμματος. Τα προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης, όπως προκύπτει και από την ονομασία τους, αποσκοπούν στην άμβλυση, αν όχι στην εξάλειψη των ανισοτήτων που παρατηρούνται από περιφέρεια σε περιφέρεια, αλλά, κυρίως, από το κέντρο στην περιφέρεια στο σύνολό της. Σκοπούν, δηλαδή, αφ' ενός να προωθήσουν οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά, το σύνολο της επικράτειας, αφ' ετέρου, όμως, να εξασφαλίσουν να γίνεται αυτό κατά τρόπο σύμμετρο, δεδομένης και της εικόνας συγκεντρωτισμού που παρατηρείται στον ελλαδικό χώρο. Τα αναπτυξιακά προγράμματα έχουν συγκεκριμένα χρονικά πλαίσια. Εντός αυτών των πλαισίων τοποθετούνται στόχοι, που θα χαρακτηρίζαμε, τόσο ποσοτικούς, όσο και ποιοτικούς.

Με δεδομένη, λοιπόν, τη στρατηγική, προσδιορίζονται οι κινήσεις τακτικής, καθώς και τα μέσα, τα «όπλα» που θα χρησιμοποιηθούν κάθε φορά για την απόδοση του προγράμματος. Κατ' αρχάς, επιστρατεύ-

ονται μέτρα πολιτικής, με την ευρεία έννοια του όρου, καθώς και θεσμικοί νόμοι, όπως νόμοι ενίσχυσης της αποκέντρωσης και της τοπικής αυτοδιοίκησης, σε συνδυασμό με την οργάνωση ή αναδιάρθρωση της Δημόσιας Διοίκησης. Τα μέσα που μια προσπάθεια περιφερειακής ανάπτυξης απαιτεί, δεν είναι άλλα από τη χρηματοδότηση των επενδύσεων που θα προκριθούν, είτε αυτές ανήκουν στον πρωτογενή τομέα (έγχειρες βελτιώσεις, αναδιάρθρωση καλλιεργειών), είτε στον τριτογενή τομέα (μεταφορές, επικοινωνίες, τουριστική ανάπτυξη). Τίθεται, όμως, εύλογα εδώ το ερώτημα ποιοι, αν όχι οι μηχανικοί, έχουν τη δυνατότητα να γνωμοδοτήσουν αντικειμενικά και τεχνικώς ορθά, κατά την κατάρτιση ενός προγράμματος περιφερειακής ανάπτυξης, και επί των μέτρων και επί των μέσων;

Και ποιοι είναι αυτοί που, έστω κι αν έχουν ληφθεί τα άριστα των μέτρων, έστω κι αν διατεθούν αφειδώς τα μέσα, έχουν την ικανότητα να φέρουν την προσπάθεια εις πέρας;

Οι παλαιότεροι από τους παρόντες μηχανικούς θα θυμούνται, ασφαλώς, τη νοοτροπία με την οποία γαλουχηθήκαμε στο Πολυτεχνείο εκείνη την εποχή ότι «ο μηχανικός είναι ένας μικρός θεός». Δεν την επικαλούμαι στην παρούσα περίπτωση, όχι γιατί δεν είμαστε, αλλά γιατί αρκεί, τελειώς τεχνοκρατικά, να παρουσιάσω το πέρασμα από τη σύλληψη στην εκτέλεση. Το νόμισμα παρουσιάζει δύο όψεις: ο μηχανικός κατά τη μελέτη, τον προγραμματισμό. Η άλλη είναι ο μηχανικός κατά τη θέση του σχεδίου σε εφαρμογή, κατά την υλοποίησή του.

Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι, τόσο στην πρώτη, όσο και στη δεύτερη φάση, υπάρχει μεγάλο περιθώριο λανθασμένων επιλογών, άστοχων κινήσεων, που, άλλοτε, μπορεί να καλυφθούν σχετικά ανώδυνα, άλλοτε, όμως, θέτουν σε κίνδυνο και αυτό το αποτέλεσμα του προγράμματος. «Έστω ότι» –για να χρησιμοποιή-

σω ορολογία που είναι οικεία στους μηχανικούς- η γενική πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης είναι ορθή. Τουτό δεν αποκλείει στην πρώτη φάση λάθη, τεχνικά, οργανωτικά και προσωπικού, λανθασμένη σύλληψη, ελλιπή μελέτη, άστοχη ανάληψη ευθυνών, πλημμελείς συμβάσεις, έλλειψη κινήτρων. Στη δεύτερη φάση, τα λάθη ξεκινούν και από τις τυχόν αστοχίες κατά τον προγραμματισμό. Οι μηχανικοί, επίσης, γνωρίζουν ότι ακόμα και μια άριστη μελέτη δεν εγγυάται την καλή κατασκευή, όπως και ότι, ένα έργο που κατασκευάστηκε επιτυχώς μπορεί κάλλιστα να αχρηστευθεί από κακή χρήση.

Οι ανωτέρω κίνδυνοι ενυπάρχουν σε κάθε είδους προσπάθεια, τεχνικής ή μη φύσης. Όμως, η ανάγκη για την κατά το δυνατόν εξάλειψή τους προβάλλει επιτακτική σε ένα πρόγραμμα περιφερειακής ανάπτυξης. Γιατί ο τελικός χρήστης του προϊόντος είναι το κοινωνικό σύνολο, το οποίο και θα χρεωθεί, στην ουσία, την αποτυχία ή την επιτυχία του προγράμματος. Δεν ενδιαφέρει εδώ εμάς το όποιο άλλο κόστος μπορεί να έχει μια αποτυχημένη κίνηση ανάπτυξης της περιφέρειας, όπως είναι το πολιτικό. Το κύριο μέλημα είναι η, κατά το δυνατόν, αποφυγή της επιβάρυνσης του κοινωνικού συνόλου με κόστος οικονομικό, για να μην αναφερθούμε στο κοινωνικό κόστος, που είναι ανυπολόγιστο. Και επειδή τα λάθη που τυχόν θα γίνουν κατά τη χάραξη ενός σχεδίου ανάπτυξης θα οδηγούν απαραίτητα στην ματαίωσή του, ως αναλογισθούμε και το κόστος μιας καθυστέρησης ή το κόστος της αχρηστίας ενός δημοσίου έργου. Και αυτά μεταφράζονται, είτε σε οικονομική ζημία, είτε σε διαφυγόν κέρδος, εις βάρος πάντα του ελληνικού λαού.

Επιπροσθέτως -ίσως μάλιστα θα έπρεπε να αναφερθεί πρώτο- στις παρούσες συνθήκες λάθος επιλογές στην περιφερειακή ανάπτυξη και καθυστερημένη υλοποίηση των προγραμμάτων άγονται, πλέον, σε λάθη εθνικής σημασίας.

Ας μη θεωρηθεί, λοιπόν, υπερβολή ότι η ενεργός συμμετοχή των μηχανικών κατά τη διαδικασία σύνταξης και εκτέλεσης των αναπτυξιακών προγραμμάτων είναι η καλύτερη εγγύηση που μπορεί να δοθεί, ότι οι κίνδυνοι που προαναφέρθηκαν αν όχι θα αποκλεισθούν, τουλάχιστον, θα μειωθούν. Πολλά ολισθήματα κατά τον αναπτυξιακό προγραμματισμό, αλλά και πολλά από τα κωλύματα στην εκτέλεσή του οφείλονται στην ελλιπή συμμετοχή μηχανικών σε κρίσιμα στάδια, καμιά φορά δε οφείλονται και στην πλήρη απουσία τους, με αποτέλεσμα συχνότατα να καλούνται εκ των υστέρων να αντιμετωπίσουν καταστάσεις που δύσκολα ανατρέπονται.

Οι περισσότεροι από εμάς ξέρουμε την προσπάθεια των τελευταίων ετών να διασωθούν κοινοτικοί πόροι με διαδοχικές αναθεωρήσεις του ισχύοντος Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (Κ.Π.Σ.) Και αυτό γιατί είχαν συμπεριληφθεί έργα που δεν είχαν σχέση με τους αναπτυξιακούς στόχους κάθε περιφέρειας, για τα οποία δεν υπήρχαν μελέτες ή δεν είχαν γίνει οι απαιτούμενες απαλλοτριώσεις. Η εκκαθάριση που έγινε διέσωσε, εν μέρει, την αξιοπιστία μας στους κοινοτικούς μας εταίρους και σε μεγάλο ποσοστό διέσωσε

και τους κοινοτικούς πόρους. Έτσι, έχουμε βάσιμες ελπίδες ότι το τέλος του 1993 δεν θα βρει το αναπτυξιακό μας πρόγραμμα με έργα-φαντάσματα ή με έργα που έχουν πολύ μικρό βαθμό υλοποίησης.

Όλα αυτά θα είχαν αποφευχθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό, αν στις αρχικές προτάσεις οι μηχανικοί είχαν κληθεί να παίξουν το ρόλο που τώρα εσπευσμένα και εκ των υστέρων δίνεται στους συμβούλους διαχείρισης και στους αξιολογητές. Η σωστή διάθεση των πόρων, η απόδοση προτεραιότητας σε κάποια έργα και η επιλογή τους, ώστε να προσαρμόζονται στους αναπτυξιακούς στόχους κάθε περιφέρειας είναι από τη φύση τους έργο των μηχανικών και δη των μηχανικών της Δημόσιας Διοίκησης.

Και όμως, στα χέρια των συναδέλφων της Δημόσιας Διοίκησης φτάνουν προγράμματα που έχουν συνταχθεί ερήμην τους και που περιλαμβάνουν έργα του τύπου «οδός από οικίας τάδε εις οικίαν δεινα», με εγκεκριμένο προϋπολογισμό εκτός πραγματικότητας και εισηγητές τον πρόεδρο της κοινότητας ή το δήμαρχο ή άλλο εκπρόσωπο του νομού. Και όταν, όπως ήταν αναμενόμενο, αρχίσουν να παρουσιάζονται δυσκολίες στη μελέτη και εκτέλεση των έργων αυτών, αντί να αναγνωρισθεί ότι αυτές οφείλονται στην απουσία μηχανικών κατά τις προτάσεις και τον προγραμματισμό των έργων, επιλέγεται η μάλλον εύκολη λύση του καταλογισμού ευθυνών στους μηχανικούς της Δημόσιας Διοίκησης, που ανέλαβαν μελέτη και εκτέλεση έργων που έπασχαν ήδη από τη σύλληψή τους.

Για τις αδυναμίες και τα προβλήματα που εντοπίστηκαν στο ισχύον Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης αναζητήθηκε η λύση πάλι στους μηχανικούς και, δυστυχώς, όχι μόνο σε αυτούς, με τη μορφή των συμβούλων διαχείρισης και των αξιολογητών. Πρόθεση του κράτους είναι να λειτουργήσουν ως εξωτερικός έλεγχος και να προσφέρουν βοήθεια στις περιφερειακές υπηρεσίες ως προσθήκη στο σύστημα διοίκησης.

Όμως, ως υπενθυμίσουμε ότι βρισκόμαστε εν αναμονή ενός νέου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης του 1994-1997, το οποίο παρουσιάζει εξαιρετικές δυνατότητες χρηματοδότησης και έχει σαφή προσανατολισμό στην περιφερειακή ανάπτυξη. Το δε Ταμείο Συνοχής, με στόχους που αφορούν κυρίως, τις μεταφορές και το περιβάλλον, απαιτεί προτάσεις έργων πλήρεις, τεκμηριωμένες και εφαρμόσιμες, και, κυρίως, προς τη σωστή κατεύθυνση ανάπτυξης.

Ανοίγεται, λοιπόν, «πεδίο δράσεως λαμπρόν» για τους μηχανικούς, τόσο του δημοσίου, όσο και του ιδιωτικού τομέα. Δεν θα ήταν υπερβολή να ειπωθεί ότι το 90% των κοινοτικών πόρων που αναμένονται ως το 1997 έχει άμεση σχέση με την επαγγελματική απασχόληση των μηχανικών. Η δε από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα υποχρεωτική κατανομή και του νέου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης στις δεκατρείς περιφέρειες της χώρας, με σαφώς διαγεγραμμένα χωριστά προγράμματα και με απευθείας χρηματοδότηση στις περιφέρειες, παρουσιάζει νέες προοπτικές.

Και είναι, ίσως, σε όλους σας γνωστό ότι υπάρχει η

δυνατότης το 5% του 40% που θα κατανεμηθεί στις περιφέρειες να προορίζεται για προβληματικές περιοχές. Όπως, επίσης, ότι ο συνολικός προϋπολογισμός των υπό εξέταση προτάσεών μας υπερβαίνει κατά πολύ τις πιστώσεις που η Ελλάδα εξασφάλισε και που, ας μην το ξεχνάμε, δεν είναι δεδομένες. Και το λέω αυτό με την έννοια ότι αν οι μελέτες δεν έχουν ικανοποιητικό βαθμό πληρότητας και η υλοποίηση καθυστερεί, όπως παλιότερα, θα βρεθούμε πάλι προ εκπλήξεων μορφής περικοπών. Ας ζητηθεί, λοιπόν, αυτή τη φορά η γνώμη μας για τις προτάσεις των προγραμμάτων. Οι μηχανικοί της Δημόσιας Διοίκησης και δη της περιφέρειας είναι ζυμωμένοι με τα προβλήματα, έμπειροι στο να επιλέξουν το εφικτό στα δεδομένα χρονικά πλαίσια και οι μόνοι κατάλληλοι να ελέγξουν το πραγματικό κατά περιφέρεια κόστος. Όσον αφορά στις προβληματικές περιοχές, καλό είναι να θυμούνται όλοι πώς κατασκευάστηκαν τα πρώτα έργα υποδομής, όταν ολόκληρη η Ελλάδα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί προβληματική. Είναι έργο που οφείλεται στο ότι κάποιοι μηχανικοί, εν είδει «πιονέρων», ανεβοκατέβηκαν βουνά με τα πόδια, με ζώα ή με τζιπ, θαλασσοπνίγηκαν με σαπιοκάραβα για να μελετήσουν ή να επιβλέψουν τα έργα αυτά. Είναι και τώρα οι μόνοι που μπορούν και πρέπει να δώσουν τεκμηριωμένη γνώμη και γι' αυτές τις περιοχές. Η επιτυχία, όμως, των όποιων προσπαθειών γίνονται στο εξής προϋποθέτει κάποιες αλλαγές και στον τρόπο τού σκέπτεσθαι μέσα σε ένα χώρο ευαίσθητο από τη φύση του, νευραλγικό και εξαιρετικά ενδιαφέροντα: το χώρο της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Υπηρετώντας πολλά χρόνια το θεσμό μέσα από την Τεχνική Υπηρεσία Δήμων και Κοινοτήτων (Τ.Υ.Δ.Κ.) του Υπουργείου Εσωτερικών, και μάλιστα, όχι από επιτελική θέση στην κεντρική υπηρεσία, αλλά σε «προκεχωρημένο φυλάκιο», δηλαδή σε νομαρχιακό επίπεδο, μπορώ να βεβαιώσω ότι στην πράξη τα προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας ξεκίνησαν από τις ιδέες και τις προσπάθειες των δημάρχων και των προέδρων των κοινοτήτων, που υπήρξαν στην ουσία και η κινητήρια δύναμή τους. Πρέπει, μάλιστα, να σημειωθεί ότι η αντίληψη των «τοπικών αρχόντων» περί του πρακτέου και η ιεράρχηση των αναγκών που έκαναν ήταν τις περισσότερες φορές σωστή: α) η εξασφάλιση πόσιμου νερού για την πόλη ή την κοινότητα β) η ασφαλτόστρωση των δρόμων, γ) τα λιμενικά έργα, δ) η αποχέτευση και ούτω καθ' εξής. Υπήρξαν δε και «φωτισμένοι» δήμαρχοι και κοινοτάρχες που με έμπνευση, αγάπη και επιμονή κυριολεκτικά άλλαξαν τη ζωή των δημοτών τους φέρνοντας πολύ μεγάλες αλλαγές, ώστε να αποτελούν πλέον παράδειγμα προς μίμηση για τους συναδέλφους τους. Δεν αναφέρομαι, όμως, σε αυτούς, αναφέρομαι και στο μέσο δήμαρχο ή πρόεδρο κοινότητας, που έχοντας πλήρη επίγνωση των προβλημάτων του χώρου του και των πιεστικών αναγκών που υπάρχουν, παρά τις ενδεχομένως ελλιπείς γνώσεις του, πιέζει για την επίλυση τους προς κάθε κατεύθυνση, ώστε να επιτύχει την κατανόηση της κατάστασης από τους αρμόδιους και την παροχή των απαιτούμενων πιστώσεων.

Από συστάσεως ελληνικού κράτους και μέχρι την έ-

νταξη της χώρας μας στις Κοινότητες και μετά ακόμη από αυτή, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης αποτέλεσαν τον κύριο μοχλό της περιφερειακής ανάπτυξης. Προβάλλοντας τοπικές ανάγκες, πιέζοντας για την αντιμετώπιση θεσμικών προβλημάτων, απαιτώντας πιστώσεις, προσέφεραν, με κίνητρο το στενό τοπικό συμφέρον, τις μεγαλύτερες υπηρεσίες στην ανάπτυξη της περιφέρειας.

Πρέπει όμως, εδώ να σημειωθεί ότι οι δυνατότητες που έχουν οι δήμαρχοι και οι πρόεδροι κοινοτήτων σύμφωνα με τη διαδικασία προγραμματισμού και επιλογής των έργων, αφήνουν περιθώρια και για την άσκηση, εύλογα, πολιτικής στενά τοπικού ή και μικροπολιτικού χαρακτήρα. Αναφέρθηκα στην αρχή σε έργο του τύπου «Οδός από οικίας τάδε εις οικίαν δείνα». Είναι φαινόμενα συνήθη, όμως είναι επιτακτική σήμερα η ανάγκη αλλαγής της νοοτροπίας που τα προκαλεί. Αυτή τη στιγμή, πρώτη προτεραιότητα της περιφερειακής ανάπτυξης, οφείλουν να είναι έργα υπερτοπικής σημασίας, έργα υποδομής, που θα αντιμετωπίσουν την περιφέρεια ευρύτερα και στο σύνολό της και που είναι βέβαιο ότι θα αποδώσουν μακροπρόθεσμα περισσότερα οφέλη και για τους επιμέρους δήμους και κοινότητες.

Αν πιο πάνω μίλησα για «πιονέρους» μηχανικούς γενικά, θα μου επιτρέψετε εδώ να αναφερθώ ειδικά στους μηχανικούς της Τ.Υ.Δ.Κ. Από το 1925 που συντάχθηκε ο πρώτος κώδικας δήμων και κοινοτήτων και θεσμοθετήθηκε η Τ.Υ.Δ.Κ. με αμοιβή των μηχανικών από πόρους των Ο.Τ.Α., οι μηχανικοί που υπηρέτησαν στους δήμους και τις κοινότητες προσέφεραν έργο ανυπολόγιστης αξίας, αν το αποτιμήσουμε σε προσφορά στην περιφερειακή ανάπτυξη. Πολλοί από εσάς το γνωρίζουν, εγώ σας βεβαιώ, ότι έκαναν τα πάντα: από το να περπατήσουν χιλιόμετρα μέχρι την πηγή που θα έφερνε νερό στο χωριό μέχρι να γεμίσει η δεξαμενή, περνώντας διαδοχικά από τη μελέτη και την επίβλεψη της κατασκευής με άπειρους ή ανύπαρκτους στην ουσία κατασκευαστές. Τώρα, λοιπόν, που αυτό το δύσκολο σκληρό άλλαξε για τις περισσότερες περιφέρειες, πρέπει οι μηχανικοί να παίξουν τον ίδιο ρόλο μεν –αυτόν του πολύτιμου βοηθού των Ο.Τ.Α.–, αλλά σε άλλο επίπεδο.

Κλείνοντας την εισήγησή μου, καλώ τους μεν άρχοντες της τοπικής αυτοδιοίκησης να αναθέσουν στους φυσικούς τους συνεργάτες μηχανικούς των δήμων, των Τ.Υ.Δ.Κ. και της διεύθυνσης τεχνικών υπηρεσιών κάθε νομαρχίας, τους δε άρχοντες της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας στο σύνολο των μηχανικών τη μάχη του μακροπρόθεσμου και εθνικά ωφέλιμου προγραμματισμού της περιφερειακής ανάπτυξης και τη μάχη της σωστής υλοποίησης με βάση τις σύγχρονες απαιτήσεις ποιότητας, απόδοσης και βιωσιμότητας. Ίσως, έτσι κερδίσουμε τον πόλεμο της εθνικής ανάπτυξης. Ευχαριστώ.

Πρόεδρος: Ευχαριστούμε και μεις την κυρία Πασχάλη, παρακαλώ την κυρία Χατζοπούλου.